

LGBT+ TEMOS MOKYKLOJE

ARGUMENTAI,
KODĖL SVARBU APIE TAI KALBĖTIS

SANTRAUKA

1

DISKRIMINACIJA SEKSUALINĖS ORIENTACIJOS PAGRINDU YRA DRAUDŽIAMA

Jei pamokose kalbame apie heteroseksualius santykius, svarbu kalbėti ir apie homoseksualius.

2

PAGALBOS MOKINIUI SPECIALISTŲ ETIKA

Jei su mokiniais LGBT+ temomis kalbasi pagalbos mokiniui specialistas, jis tą daro (ir turi daryti) savo profesinės etikos kodekso rėmuose. Etikos kodeksai įprastai draudžia patologizuoti LGBT+ asmenis ir/ar nuvertinti juos.

3

PEDAGOGO ETIKA

Pedagoginiai darbuotojai privalo laikytis Pedagogų etikos kodekso, kuris apibrėžia būtinybę gerbti kiekvieną mokinį.

4

PAGARBŪS POKALBIAI LGBT+ TEMOMIS NEŽALOJA MOKINIŲ

Lietuvos įstatymai nedraudžia kalbėtis su mokiniais LGBT+ temomis. Nėra tyrimų, kurių duomenys rodytų, kad pokalbiai LGBT+ temomis keičia mokinių lytinę orientaciją ar kitaip paveikia mokinio tapatybę.

SANTRAUKA

5

UGDYMO PROCESAS REGLAMENTUOTAS - NE SUGALVOTAS

Nors mokyklų bendruomenės turi laisvės nuspręsti, kaip siekti švietimo tikslų, bendri ugdymo turinio ir proceso principai yra reglamentuoti. Organizuodamos ugdymą, mokyklos privalo vadovautis teisės aktais, o ne atskirų bendruomenės narių nuostatomis ar pasaulėžiūra.

6

PAGARBA MOKINIO TAPATYBEI

Kiekvieno mokinio unikalumas ir orumas privalo būti gerbiamas.

7

MOKINIŲ SAUGUMAS

Kiekvienas mokinys, nepriklausomai nuo jo asmeninių savybių (taip pat ir seksualinės orientacijos), mokykloje turi jaustis saugus. Saugumą didina LGBT+ temų destigmatizavimas ir tinkama smurto lyties pagrindu prevencija.

8

MOKYKLOSE YRA PRIVALOMAS LYTIŠKUMO UGDYMAS

SLURŠ programoje numatyta, kad mokiniai turi (išmokti) gerbti savo ir kitų žmonių lytiškumą. O kaip tai padaryti, jei ne per pokalbius ir refleksiją?

Kodėl atsirado šis dokumentas?

Ugdymo įstaigos tampa vis atviresnės LGBT+ temoms ir drąsiau jomis kalbasi su savo bendruomenėmis. Tačiau vis dar pasitaiko atvejų, kai specialistai/ės (mokytojai/os, švietimo pagalbos specialistai/ės, išorės ekspertės/ai ir pan.) bando mokiniams vesti mokslu ir žmogaus teisėmis grįstus užsiėmimus LGBT+ temomis, ir susiduria su dalies bendruomenės narių pasipriešinimu ir net agresija.

Taigi, siekdami mokyklų bendruomenėms suteikti daugiau aiškumo apie tai, kodėl mokykloje svarbu kalbėti(s) LGBT+ temomis, mes sudėliojome šį dokumentą. Čia rasite argumentus, pagrįstus Lietuvoje galiojančiais teisiniais aktais.

Palaikome kiekvieną mokyklos bendruomenės narį/ę, kuris/i stengiasi kurti saugią ir įtraukią aplinką kiekvienam mokiniui.

Jūs nesate vienos/i.

Švietėjų papasakotos situacijos, kai jie/jos asmeniškai susidūrė su mokyklos bendruomenės narių pasipriešinimu

- kai kalbėjo su mokiniais, jog berniukams galima rengtis sijonus ar žaisti su lėlėmis;
- kai kalbėjo su mokiniais, kad homoseksualumas yra seksualinės orientacijos ir/ar tapatybės įvairovės dalis ir kad homoseksualūs asmenys turi turėti lygias teises visuomenėje;
- kai mokiniams skaitė knygas, straipsnius, rodė filmus, draugiškus LGBT+ bendruomenei;
- kai jie/jos, kaip švietimo bendruomenės nariai/ės, atsiskleidė kaip LGBT+ asmenys arba atvirai pasisakė esantys/čios LGBT+ asmenų palaikytojai/os;
- kai davė pastabas kolegoms dėl homofobiškų, transfobiškų ar seksistinių juokelių;
- kai leido mokiniams piešti vaivorykštes ar ugdymo medžiagoje (nebūtinai LGBT+ temomis) naudojo vaivorykštės spalvas;
- t. t.

SVARBI PASTABA.

Homoseksualumas

nėra

diagnozė/sutrikimas/liga.

HOMOSEKSUALUMAS NĖRA LIGA.

HOMOSEKSUALUMAS YRA SEKSUALINĖS ORIENTACIJOS ĮVAIROVĖS DALIS.

Homoseksualumas nėra ir nebuvo liga ar sutrikimas. 1952 metais Amerikos psichiatrų asociacija buvo įtraukusi homoseksualumą į DSM psichikos sutrikimų sąrašą (angl. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), tačiau mokslininkai neturėjo tam rimto mokslinio pagrindo - jų sprendimas buvo grindžiamas plačiai paplitusiais kultūriniais ir socialiniais prietarais.

Surinkus gausybę duomenų, kad homoseksualumas nėra liga ir kad seksualinės orientacijos keitimas ("gydymas") yra žalingas asmeniui, bei LGBT+ bendruomenei ėmus aktyviau kovoti dėl savo teisių, 1973 metais Amerikos psichiatrų asociacija išbraukė homoseksualumą iš DSM klasifikacijos sutrikimų sąrašo. 1990 metais Pasaulinė sveikatos organizacija taip pat išbraukė homoseksualumą iš Tarptautinės ligų klasifikacijos (TLK).

Homoseksualumas buvo išbrauktas iš sutrikimų sąrašų dėl to, kad sukauptos žinios apie homoseksualumą patvirtina, jog homoseksualumas yra natūrali seksualinės įvairovės dalis. Jokių pagrįstų duomenų, leidusių homoseksualumą įtraukti į DSM ar TLK sutrikimų sąrašus, nebuvo, todėl išbraukdami homoseksualumą iš sutrikimų sąrašo, mokslininkai tiesiog ištaisė pirmtakų klaidą.

Keli argumentai,
kodėl SVARBU ir GALIMA kalbėtis
LGBT+ temomis mokyklose.

DISKRIMINACIJA DRAUDŽIAMA

Lietuvos Respublikos teisės aktai draudžia diskriminaciją - taip pat ir seksualinės orientacijos pagrindu.

Mokyklose dorinio ugdymo, psichologijos ir kt. pamokose, lytiškumo ugdymo užsiėmimuose kalbama ir apie intymių santykių mezgimą, išlaikymą, pagarbių santykių kūrimo principus. Vengiant diskriminacijos, pokalbiai apie santykius turi apimti tiek heteroseksualius, tiek homoseksualius santykius.

DISKRIMINACIJA DRAUDŽIAMA

Jei su mokiniais pamokų metu kalbama apie santykius, svarbu kalbėti apie santykių įvairovę, siekiant užtikrinti LR Švietimo įstatyme įtvirtintą lygių galimybių principą, pagal kurį „švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą”.

Žmogaus teisės apima ir diskriminacijos draudimą įvairiais pagrindais (taip pat ir lyties, seksualinės orientacijos, lytinės tapatybės). Tai įtvirtinta LR Konstitucijoje, Lygių galimybių įstatyme. Diskriminacijos draudimas numatytas ir tarptautiniuose dokumentuose, pavyzdžiui, Europos žmogaus teisių konvencijos 14 str.

Vadovaujantis abiem teisės aktais, diskriminacija (tiesioginė ar netiesioginė) lyties ir/ar seksualinės orientacijos pagrindu yra draudžiama. Taip pat LR Lygių galimybių įstatyme numatyta, kad „Švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant jų lyties, <...> lytinės orientacijos <...>“.

To paties įstatymo 6.3 punkte numatyta, jog „Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti, kad šiose įstaigose ir institucijose nebūtų priekabiaujama, seksualiai priekabiaujama ir nebūtų duodami nurodymai diskriminuoti lyties, <...> lytinės orientacijos, <...>“. Švietimo įstaigos ne tik turi užtikrinti, kad nebūtų priekabių dėl lytiškumo jose, bet taip pat užkirti kelią nurodymams iš mokyklos bendruomenės narių ar kitų asmenų diskriminuoti dėl lytiškumo.

Jei mokykloje užsiėmimų metu kalbama apie heteroseksualumą ar heteroseksualius santykius, turi būti skiriamas dėmesys ir homoseksualiems santykiams, kad skirtingų orientacijų mokiniai jaustųsi lygiavertiškai. Nėra pagrindo nutylėti homoseksualumą, ypač siekiant aukščiau nurodytų įstatymų įgyvendinimo.

PAGALBOS MOKINIUI SPECIALISTŲ ETIKA

Jei LGBT+ temomis pagarbiamai su mokiniais kalbasi pagalbos mokiniui specialistas/ė, jis/ji tą daro (ir turi daryti) savo profesinio etikos kodekso rėmuose. Etikos kodeksai įprastai draudžia patologizuoti LGBT+ asmenis ir/ar nuvertinti juos.

PAGALBOS MOKINIUI SPECIALISTŲ ETIKA.

MOKYKLOS PSICHOLOGO ETIKOS KODEKSAI (I)

Mokyklos psichologai/ės* savo profesiniame darbe privalo laikytis psichologo profesiją apibrėžiančių etikos kodeksų nuostatų. Psichologo etika apibrėžia, kad psichologas/-ė privalo gerbti kiekvieno asmens, nepriklausomai nuo jo asmeninių ar socialinių charakteristikų, orumą. Taip pat ir LGBT+ asmens.

Lietuvos psichologų sąjungos (didžiausios psichologus vienijančios organizacijos Lietuvoje) nariai/ės turi laikytis LPS Kongrese patvirtinto Psichologų profesinės etikos kodekso, kuris remiasi EFPA (European Federation of Psychologists Associations) gairėmis. Jis rekomenduojamas ir kitiems Lietuvoje dirbantiems psichologams/ėms.

KELIOS CITATOS IŠ JO:

„Psichologas taip pat turi gerbti tarptautinių sutarčių ir žmogaus teisių konvencijų apibrėžtus žmogaus teisių principus, visuomenės gyvenimo normas ir suprasti, kad jų nesilaikymas gali neigiamai atsiliiepti jo paties profesinei veiklai bei profesijos garbei.“

„Psichologas gerbia pagrindines žmogaus teises, orumą ir vertybes. Jis dirba taip, kad jo profesinė veikla nebūtų naudojama žalai sukelti.“

„Psichologas pripažįsta individualius skirtumus ir kultūrinius ypatumus, kurie susiję su asmens lytimi, seksualine orientacija, etnine ar tautine tapatybe,<...>.“

*Taikoma mokyklose ir Pedagoginėse psichologinėse tarnybose dirbantiems/čioms psichologams/ėms. Kiti/os švietimo pagalbos specialistai/ės (soc. pedagogai/ės, spec. pedagogai/ės, logopedai/ės, t.t.) taip pat turėtų žinoti dokumentus, kurie apibrėžia etišką elgesį jų profesijos rėmuose, ir jais vadovautis dirbdami/os.

**PAGALBOS
MOKINIUI
SPECIALISTŲ ETIKA.
MOKYKLOS
PSICHOLOGO
ETIKOS KODEKSAI (II)**

Tarptautinei mokyklų psichologų asociacijai (ISPA - International School Psychology Association) priklausantys/čios mokyklos psichologai/ės turėtų laikytis asociacijos Etikos kodekso. Tie/os mokyklų psichologai/ės, kurie/ios nepriklauso ISPA, gali laikytis ISPA etikos gairių kaip nuorodų kokybiškam darbui ir kaip asmeninio įsipareigojimo profesijai.

KELIOS CITATOS IŠ JO:

„Mokyklos psichologai siekia skleisti ir rodo pagarbą visų žmonių orumui, jų vertei. Jie pripažįsta asmens teisę į privatumą, konfidencialumą ir apsisprendimą. Jie pagarbiai vertina žmogaus amžiaus, lyties, lytinės tapatybės, seksualinės orientacijos, tautybės, religijos, gebėjimų, sveikatos, kalbos, socioekonominės padėties, migracinio statuso įvairovę.“

„Mokyklos psichologai vengia procedūrų ar praktikų, kurios diskriminuotų asmenis dėl jų amžiaus, lyties, lytinės tapatybės, seksualinės orientacijos, etninės kilmės, religijos, gebėjimų, sveikatos būklės, kalbos, socioekonominio, pabėgėlio ar migracinio statuso.“

Psichologas/ė negali pažeidinėti psichologo etikos ir, pavyzdžiui, diskriminuoti LGBT+ asmenų, patologizuoti jų, nuvertinti jų patyrimo ar išaukštinti heteroseksualius asmenis bei heteroseksualius santykius kaip “teisingesnius”. Toks elgesys prasilenkia su psichologo profesine etika.

PEDAGOGO ETIKA

Pedagoginiai darbuotojai privalo darbe laikytis LR Švietimo ir mokslo ministro patvirtinto Pedagogo etikos kodekso, kuris apibrėžia būtinybę gerbti kiekvieną mokinį ir mokinių įvairovę.

PEDAGOGO ETIKA

LR Švietimo ir mokslo ministro patvirtintame Pedagogų etikos kodekse, 2018-06-11, Įsak. Nr. V-561, yra įtvirtinti pagarbos ir žmogaus teisių pripažinimo principai.

Taip pat nurodoma, jog pedagoginis darbuotojas grindžia savo darbą „asmens orumo ir neprilygstamos vertės pripažinimu“ bei „vadovaujasi lygiateisiškumo ir nediskriminavimo nuostatomis“. Šios nuostatos patvirtina ir sustiprina kitų teisės aktų reikalavimus gerbti kiekvieną mokinį, nepriklausomai nuo jo individualių charakteristikų.

Lygiateisiškumo nuostata dar kartą primena, kad pedagoginis darbuotojas turi kaip lygiaverčius (lygiai vertingus) matyti įvairių lytinių tapatybių ar orientacijų mokinius, neišskirdamas vienų ar kitų kaip vertingesnių.

PAGARBŪS POKALBIAI LGBT+ TEMOMIS NEŽALOJA MOKINIŲ

LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymas nedraudžia pagarbiai kalbėtis su mokiniais LGBT+ temomis švietimo tikslais.

PAGARBŪS POKALBIAI LGBT+ TEMOMIS NEŽALOJA MOKINIŲ (I)

Specialistai/ės, kalbantys/čios LGBT temomis mokyklose, kartais sulaukia kaltinimo, kad jie/jos pažeidžia Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos viešosios informacijos poveikio įstatymą. Šiame įstatyme nurodyta, jog draudžiama skleisti informaciją, „kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata”.

Tačiau LR Konstitucinio Teismo 2011 m. nutarime dėl Valstybės šeimos politikos koncepcijos Konstitucinis Teismas konstatavo: „Konstitucinė šeimos samprata negali būti kildinama tik iš santuokos instituto, įtvirtinto Konstitucijos 38 straipsnio 3 dalies nuostatose.“ Tai reiškia, jog, pagal LR Konstituciją, ne santuokos pagrindu sukurtos šeimos irgi tam tikrais atvejais gali būti laikomos šeimomis ir apie jas gali būti kalbama viešai.

Taip pat LR Konstitucinis Teismas 2019 m. nutarime pažymi, jog „konstitucinė šeimos samprata, be kita ko, yra neutrali lyties požiūriu“ bei „konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi“.

PAGARBŪS POKALBIAI LGBT+ TEMOMIS NEŽALOJA MOKINIŲ (II)

Kalbėjimas su nepilnamečiais ir diskutavimas apie homoseksualias šeimas nereiškia, kad yra niekinamos „šeimos vertybės“ ar „skatinama kitokia nei LR Konstitucijoje ar LR civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ar šeimos kūrimo samprata“. Pokalbiai, diskusijos, įvairių šeimos formų aptarimas savaime neturi niekinimo intencijos ar poveikio. Be to, informacija apie šeimų įvairovę ir apie šeimų santykio turinio viršenybę prieš santykių formą atitinka LR Konstitucinio teismo išaiškinimą.

Taip pat svarbu pažvelgti į Nepilnamečių apsaugos nuo neigimo viešosios informacijos poveikio įstatymo 2.12 punktą, kuriame sakoma, jog draudžiama informacija yra ta, „kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojama arba žmogus ar žmonių grupė niekinami dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, neįgalumo, seksualinės orientacijos, socialinės padėties, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų ar kitais panašiais pagrindais“. Kas reiškia, kad LGBT+ mokiniai (kaip ir visi kiti nepilnamečiai) privalo būti apsaugoti nuo reikiamos neapykantos ir smurto seksualinės orientacijos pagrindu (kaip ir kitais pagrindais).

Taigi, mokyklose pateikiama informacija savaime negali niekinti, diskriminuoti ar kitaip kenkti nei heteroseksualiems mokiniams, nei homoseksualiems mokiniams. Galų gale, verta atsižvelgti į įstatymo 5 straipsnio „Ribojimų skleisti neigiamą poveikį nepilnamečiams darančių informaciją išimtis“ 1.2 punktą, kuris teigia, jog galima nesilaikyti įstatyme numatytų ribojimų, jei „informacija yra reikšminga moksliniu ar meniniu požiūriu arba reikalinga tyrimams, švietimui ar ugdymui“.

PAGARBŪS POKALBIAI LGBT+ TEMOMIS NEŽALOJA MOKINIŲ (III)

Be to, nėra plačiai pripažintų tyrimų, kurių duomenys rodytų, jog pokalbiai LGBT+ temomis turėtų neigiamą poveikį mokinių lytiškumui.

Įvairios tarptautinės institucijos, pavyzdžiui, Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja, Venecijos komisija, Europos komisija prieš rasizmą, Europos Parlamentas, ne kartą kritikavo įstatymus, kuriais siekiama apriboti vaikų prieigą prie informacijos apie skirtingas seksualines orientacijas, motyvuodami tuo, kad nėra mokslinių įrodymų, jog tokia informacija, pateikta objektyviai ir pagal amžių, gali pakenkti vaikams. Priešingai, minėtos institucijos pabrėžė, kad būtent tokios informacijos trūkumas ir nuolatinis LGBTI asmenų stigmatizavimas visuomenėje daro žalą vaikams. Teisinės taisyklės, kuriose su LGBTI susijęs turinys įvardijamas kaip žalingas vaikams, prisideda prie diskriminacijos, patyčių ir smurto, kuriuos patiria save kaip LGBTI identifikuojantys arba iš tos pačios lyties šeimų kilę vaikai (žr. byloje Macatė prieš Lietuvą, 61435/19).

UGDYMO PROCESAS REGLAMENTUOTAS - NE SUGALVOTAS

Ugdymo turinį didžiąja dalimi apsprendžia už švietimą atsakingų Lietuvos Respublikos įstaigų sutarti reglamentai. Mokyklos bendruomenės nariai gali lanksčiai taikyti tam tikrus reglamentus bei koreguoti ugdymo turinį, bet ugdymas konkrečioje mokykloje turi atitikti teisės normas - pirmiausia LR Konstituciją ir LR Švietimo įstatymą.

UGDYMO PROCESAS REGLAMENTUOTAS - NE SUGALVOTAS

LR Konstitucijoje numatyta, kad asmenims iki 16 metų mokslas privalomas ir kad valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą. Valstybė ne tik turi užtikrinti galimybes vaikams iki 16 metų patekti į mokyklas, bet ir kartu su partneriais formuoti užsakymą ugdymo turiniui bei kokybei.

Taip pat, vadovaujantis LR Konstitucija, tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus, tačiau šis straipsnis nereiškia, kad tėvai turi reikalauti jų individualią pasaulėžiūrą atitinkančio ugdymo konkrečioje biudžetinėje mokykloje. Ypač jei tėvų pasaulėžiūra remiasi religine doktrina - pagal LR Konstituciją, valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės.

LR Švietimo įstatyme yra nustatyti švietimo tikslai ir gairės jiems pasiekti. Mokykla gali lanksčiai juos taikyti, reaguodama į „Lietuvos visuomenės poreikius, vietos ir mokyklos bendruomenės reikmes, taip pat mokinių ir studentų turimą patirtį, ugdymosi poreikius ir interesus“, tačiau mokykla negali visai nuo jų nuklysti. Ugdymo turinį, vadovaujantis LR Švietimo įstatymu, apibrėžia daug teisinių dokumentų, tarp jų - Bendrosios ugdymo programos ir Bendrieji ugdymo planai. Ne atskiri mokyklos bendruomenės nariai formuoja ugdymo pamatus, o pamatai yra sutarti ir suguldyti į teisinius dokumentus.

Kurdama savo strateginius ar veiklos planus, mokykla gali ir turi atsižvelgti į savo bendruomenės poreikius, gali pasirinkti tinkamiausias priemones ir būdus Švietimo tikslams siekti, bet galiausiai yra svarbu, kiek planuojamas ir įgyvendinamas ugdymo procesas atitinka Valstybės prioritetus ir gaires.

PAGARBA MOKINIO TAPATYBEI

Mokinys turi teisę būti gerbiamas ir apsaugotas nuo smurto prieš jo tapatybę ir orumą.

PAGARBA MOKINIO TAPATYBEI (I)

Lietuvoje draudžiamas bet koks smurtas prieš vaiką: fizinis, psichologinis, seksualinis ar nepriežiūra. LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 3 straipsnis apibrėžia psichologinį smurtą prieš vaiką taip: „Psichologinis smurtas – tyčinis sistemingas vaiko teisės į identiškumą pažeidinėjimas, vaiko žeminimas, patyčios, gąsdinimas, būtinos vaiko normaliai raidai veiklos trikdymas, asocialaus elgesio skatinimas ar kitokia nefizinio kontakto elgsena (veiksmai ar neveikimas), dėl kurios vaikas mirė, buvo sutrikdyta jo sveikata ar normali raida arba sukeltas pavojus vaiko gyvybei, sveikatai, normaliai raidai ar pažeminta vaiko garbė ir (ar) orumas. <...>“

Lytinė tapatybė ir seksualinė orientacija yra vaiko (kaip ir suaugusiojo) tapatumo (identiškumo) dalis. Vadovaujantis vaiko teisėmis, mokyklose nėra galimas mokinių (taip pat ir LGBT+ mokinių) žeminimas, patyčios, gąsdinimas ar bet kokie kiti veiksmai, kurie pažemintų mokinio (taip pat ir LGBT+ mokinių) garbę ir orumą. Kiekvienas mokinys mokykloje turi teisę būti apsaugotas nuo psichologinio (ar kitokio) smurto nepriklausomai nuo savo lytinės tapatybės ar orientacijos.

PAGARBA MOKINIO TAPATYBEI (II)

Vadovaujantis „Rekomendacijomis mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo ir veiksmų, įtariant galimą smurtą artimoje aplinkoje patvirtinimo“, 2020-04-21, Įsak. Nr. V-582, psichologinis smurtas apima tokius dalykus kaip vaiko menkinimas, „etikečių klijavimas“, žeminimas. Darytina išvada, kad mokyklose, kaip ir artimoje aplinkoje, draudžiama vadinti LGBT mokinius apibūdinimais, kurie juos žemintų (pvz, mokyklose plačiai paplitę „ligonis“, „p..daras“, „lezbė“, „nesveikas“, „nenormalus“, „sutrikimas“ ir t. t. žemina LGBT+ asmenų orumą ir turi būti neleistini).

MOKINIŲ SAUGUMAS

Visi mokiniai/ės, nepriklausomai nuo jų asmeninių savybių, turi (teisę) jaustis saugiai - tiek apskritai mokykloje, tiek santykiuose su bendraamžiais ar mokytojais, tiek konkrečiuose užsiėmimuose.

MOKINIŲ SAUGUMAS (I)

Nuo 2015 metų visos Lietuvos mokyklos privalo vadovautis Geros mokyklos koncepcija. Pagal šią koncepciją, Gera mokykla turi daug bruožų, ir vienas iš jų yra „mokinių savijauta (būti priimtam/ai, gerbiamam/ai, saugiam/iai, džiaugtis buvimu mokykloje ir laikyti jį prasmingu)“. Visa mokyklos bendruomenė turi dėti pastangas, kad visi/os ir visokie/ios mokiniai/ės jaustųsi priimti/os, gerbiami/os bei saugūs/ios.

Saugumą mažina mokykloje toleruojamos patyčios ir smurtas, mokinių atstūmimas, jų poreikių nepripažinimas. LGBT+ mokiniai/ės dėl šių priežasčių gali jaustis itin pažeidžiami/os, todėl mokyklos bendruomenė privalo ugdytis pagarbos įvairovei nuostatas, kad LGTB+ mokiniai (taip pat ir visi kiti) jaustųsi saugūs/ios ir priimti/os mokykloje. Tam reikia bendruomenės pastangų ir noro kalbėtis LGBT+ temomis (taip pat ir temomis apie kitas pažeidžiamas grupes).

MOKINIŲ SAUGUMAS (II)

Anot įvairių tyrimų, LGBT+ asmenų gali būti iki 10 proc. populiacijos. Tai reiškia, kad kiekvienoje didesnėje mokykloje yra dešimtys LGBT+ jaunuolių. Net tose mokyklose, kuriose, kaip teigia mokyklos darbuotojai, „nėra LGBT+ mokinių“, tokių mokinių tikrai yra, bet tikėtina, kad jie/jos jaučiasi nepakankamai saugiai, kad atsiskleistų. Anot FRA tyrimo (2020), Lietuvoje tik 5 proc. 15-17 metų LGBT+ asmenų mokyklose yra labai atviri dėl savo tapatybės, 54 proc. pasirenka, kam atsiverti, o net 41 proc. LGBT+ asmenų slepia savo tapatybę.

Saugumui užtikrinti svarbu ne tik mokyklos bendruomenės priimančios nuostatos, bet ir aktyvi smurto lyties pagrindu prevencija ir intervencija. Mokyklos turi vadovautis nulinės tolerancijos smurtui mokykloje politika. Tas pats galioja ir smurtui lyties pagrindu. Anot Hombat (2018) tyrimo, nepakankamas mokyklos darbuotojų informuotumas yra svarbiausia priežastis, kodėl homofobinės ir transfobinės patyčios neatpažįstamos ir su jomis nekovoama mokyklose. Matydami aktyvias mokyklos bendruomenės pastangas šviestis, šviesti ir stabdyti smurtą ir/ar patyčias (taip pat ir lyties pagrindu), visi/os mokiniai/ės pasijus saugesni/ės.

PRIVALOMAS LYTIŠKUMO UGDYMAS

Mokyklose privaloma įgyvendinti 2016 metais patvirtinta „Sveikatos, lytiškumo ugdymo ir rengimo šeimai (SLURŠ) programa“. Joje numatyta, kad mokiniai turi (išmokti) gebėti gerbti savo ir kitų asmenų lytiškumą bei seksualinę orientaciją. Kaip mokiniai to išmoks, jei nebus kalbama apie lytinių tapatybių ir seksualinių orientacijų įvairovę?

O nuo 2023 m. rugsėjo mėnesio įsigalios nauja Gyvenimo įgūdžių programa, kurios vienas iš siekių - padėti vaikams, paaugliams ir jaunimui pasiruošti gyvenimui, suteikti mokiniams galimybę įgyti žinių, nuosekliai ugdyti vertybes, nuostatas, elgesį, kuris padės pasiruošti visaverčiam gyvenimu ir laiku atpažinti įvairius gyvenime kylančius iššūkius bei juos įveikti savarankiškai arba ieškant/suteikiant pagalbą.

PRIVALOMAS LYTIŠKUMO UGDYMAS (I)

Siekiant SLURŠ Programos tikslų, neleistina „diskriminuoti asmenį dėl jo, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) šeiminio ar kitokio statuso, lytinės orientacijos ir (ar) jos nepriėmimo, lytinės tapatybės, nėštumo nutraukimo” bei neleistina “skatinti nepasitenkinimą savo kūnu, išvaizda ar lytine orientacija, savo kūno, išvaizdos ar lytinės orientacijos nepriėmimą”.

Tai gali reikšti, jog SLURŠ programos rėmuose su mokiniais turi būti kalbama neišaukštinant ir nežeminant konkrečių lytinių tapatybių ar lytinių orientacijų.

Homoseksualumo, biseksualumo, traslytiškumo ir pan. ignoravimas ir/ar patologizavimas užsiėmimų metu skatina LGBT+ mokinių (ir juos palaikančiųjų) nesaugumo jausmą, didina LGBT+ bendruomenės stigmatizaciją ir neatitinka SLURŠ programos gairių, nes skatina LGBT+ mokinių nepasitenkinimą savo lytine orientacija ir/ar jos nepriėmimą (kadangi taip pamokų metu tiesiogiai ar netiesiogiai formuojama LGBT+ bendruomenės nuvertinimo nuostata).

PRIVALOMAS LYTIŠKUMO UGDYMAS (II)

Ką turi gebėti mokinys, vadovaujantis SLURŠ Programa? Programos Priede Nr. 1 įvardinta tokia gebėjimų raida pagal mokinių amžių:

- 3-4 klasės mokiniai turėtų suprasti, kad šeimos gali būti skirtingos, o 5-6 klasės mokiniai turi gebėti paaiškinti, kad šeimos gali būti įvairios ir kad šeimos pagrindas - darnūs tarpusavio santykiai. Jau tokio amžiaus vaikai gali suprasti ir žinoti, kad šeimų įvairovė apima ir homoseksualias šeimas. Toks paaiškinimas atitinka Lietuvos Respublikos konstitucinę šeimos sampratą*, todėl yra teisėtas ir galimas;

- 7-8 klasės mokiniai turėtų suvokti, jog esama įvairių lytinių orientacijų;

- 9-10 klasės mokiniai turėtų gerbti įvairios lytinės orientacijos asmenis, atpažinti savo lytinius impulsus ir suprasti savo lygiavertiškumą;

- 11-12 klasių mokiniai turėtų suvokti lytinį potraukį kaip natūralų lytiškumo raiškos požymį bei pozityviai vertinti savo ir kitų lytiškumą, gerbti kitos lytinės orientacijos asmenis.

Tam, kad mokiniai ugdytųsi šiuos gebėjimus, yra būtinas aktyvus už lytiškumo ugdymą mokyklose atsakingų asmenų vaidmuo sudarant sąlygas mokiniams apmąstyti, suprasti ir ugdytis pagarbą lytinei įvairovei.

IŠVADOS

1

Ne vienas švietimą apibrėžiantis teisės aktas akcentuoja, kad mokinio saugumas mokykloje (pamokose) yra kritiškai svarbus. Neigdamos ar stigmatizuodamos neheteroseksualius asmenis mokyklose, mokyklos skatina LGBT+ mokinių ir juos palaikančiųjų nesaugumo jausmą.

2

Nėra jokių patikimų mokslinių duomenų, kad kalbėjimas apie homoseksualius asmenis ir homoseksualias šeimas skatina mokinių homoseksualumą.

3

Kalbėjimas ir diskusija su mokiniais apie LGBT+ temas per lytiškumo ugdymo užsiėmimus, klasės valandėles ar kitas pamokas, kurių metu pagal programas kalbama apie santykius (dorinį ugdymą, psichologiją, literatūrą, istoriją ar pan.), neprieštarauja LR teisės aktams.

4

Draudimas kalbėti apie homoseksualumą kaip seksualinės orientacijos įvairovės dalį, jo neigimas, ignoravimas, kai pamokose kalbama apie santykius ar šeimą, gali būti vertinamas kaip LGBT+ asmenų orumo žeminimas ir/ar homoseksualių asmenų diskriminacija, o ji yra draudžiama - vadovaujantis tiek LR Lygių galimybių įstatymu, tiek tarptautiniais reglamentais.

5

Galiojanti ir privaloma mokykloms SLURŠ programa akcentuoja, kad vyresniųjų klasių mokiniai turi gerbti tiek savo, tiek kitų žmonių lytinį tapatumą ir lytinę orientaciją. Jei to nėra išmokę šeimose, mokiniai to gali išmokti mokyklose kalbėdamiesi ir reflektuodami savo nuostatas saugioje erdvėje su tinkamu ugdytoju/-a.

Ką daryti, jei Jūs mokykloje
susidūrėte su homofobiniais ir
transfobiniais komentarais?

KAS GALI PADĖTI?

Susidūrę su homofobiniais ir/ar transfobiniais komentaris, Jūs galite kreiptis į

- Lietuvos psichologų sąjungos LGBTQIA+ psichologijos grupę,
- Įvairovės ir edukacijos namus,
- Šeimų asociaciją,
- Lietuvos žmogaus teisių centrą

ar į kitą Jums žinomą LGBT+ bendruomenei draugišką iniciatyvą ar grupę.

Galite kreiptis savu vardu arba anonimiškai.

Svarbu, kad nebūtų toleruojamos prieš LGBT+ asmenis nukreiptos kalbos ar veiklos, kurių, deja, vis dar pasitaiko mokyklose.

GAIRIŲ SUDARYTOJAI

Lietuvos psichologų sąjungos LGBTQIA+
psichologijos grupė

UŽ KONSULTACIJAS IR PASTABAS DĖKOJAME ORGANIZACIJOMS:

Įvairovės ir edukacijos namai

Šeimų asociacija

Lietuvos žmogaus teisių centras

DOKUMENTAS REMIASI ASMENINE SUDARYTOJŲ PATIRTIMI IR YRA REKOMENDACINIO POBŪDŽIO.